

BİR HADİS BİR YORUM

Prof. Dr. İsmail Hakkı Ünal
Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi

İmanın meyvesi

Ebu Hüreyre (r.a.)'den nakledildiğine göre Allah Rasulü (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: “İman yetmiş küsur şubedir. En üstünü 'lailahe illallah' (Allah'tan başka ilah yoktur) demek, en aşağısı da eziyet veren bir şeyi yoldan kaldırmaktır. Hayâ da imandan bir şubedir.” (Nesai, İman, 16.)

İmanın amelle, yani insanın eylem ve davranışlarıyla yakın ilişkisini ortaya koyan bu hadis, “İnsanlar, inandık demekle imtihan edilmeden bırakılacaklarını mı zannediyorlar?” (Ankebut, 29/2.) ayetinin açılımı mahiyetindedir. İmanla amel arasındaki sıkı ilişki Kur'an'da en fazla üzerinde durulan konulardan biridir. “Ölümü ve hayatı hangimizin daha iyi amel yapacağını sınamak için yarattığını” (Mülk, 67/2.) bildiren Cenab-ı Hak, iman ve salih (iyi, yararlı) ameli yüze yakın ayette bir arada zikretmiştir. Bu bir bakıma, salih amelin, imanın doğal ve olması gereken bir sonucu olduğunu ortaya koyar. Başka bir ifadeyle, iman salih ameli doğurur, kötü amele engel olur. “Ey iman edenler” şeklinde başlayan ayetlerin neredeyse tamamı, ya bir iyiliği emir veya tavsiye ya da bir kötülüğü yasaklamakla son bulur. Amelsiz iman meyvesiz ağaca benzetilirse, kötü amel de ağacı saran ve kurumasına yol açan haşerâta benzetilebilir. İman ağacı canlılığını ve verimliliğini korumak için sürekli salih amel suyuyla sulanmalıdır. Sulanmayan ve bakımı yapılmayan ağaç zamanla kuruduğu gibi, varlığına delalet edecek iyi ve güzel işlerle bezenmeyen iman da zayıflar ve sönmeye yüz tutar.

İslam'ın ilk asrında ortaya çıkan siyasal ve sosyal çalkantılar ve bunun neticesinde görülen kanlı çatışmaların doğurduğu ümitsizlik ortamı, bu olayları imanla bağdaştıramayan pek çok mümini endişeye sevk etmiş ve bunlardan bir kısmını, büyük günah işleyen dinden çıkacağı anlayışına götürmüştür. Bunun tam karşısında yer alan görüş sahipleri de ne kadar kötü olursa olsun amelin imana zarar vermediğini savunmuşlardır. Birbirine tepki olarak doğan bu aşırı görüşlerin arasını şöyle bulmak mümkündür: İnanıldığını inkar etmedikçe günah insanı dinden çıkarır, ama imanına zarar verir. Kur'an'da müminlere nispet edilen pek çok günah onların iman sıfatını koruduğunu, fakat imanlarına yakışmayan bu işlerden dolayı tövbe etmeleri gerektiğini bildirir. Ayrıca Kur'an günahkâr müminleri fâsık olarak nitelendirir ve imandan sonra bunun ne kötü bir isim olduğunu belirtir. (Hucurat, 49/11.)

Allah'a sığınıp korunma gayretinde olan muttakiler, nefislerinden gelen şeytani çağrılara karşı son derece uyanıktırlar. Dolayısıyla en sinsi telkin ve tuzakların dahi farkındadırlar.

Örneğin bu ayette fıska sebep olan günahlar, birbirlerini alaya alma, karalama ve kötü lakapla çağırmadır.

Amel-iman ilişkisiyle ilgili tartışmalar, bazı mezhepleri amelî imandan bir cüz (parça) sayma noktasına götürmüş ve örneğin namazı kasten terk edenin kâfir olacağı hükmüne ulaştırmıştır. Bugün bile bazı Müslüman ülkelerde güncelliğini koruyan konuyla ilgili tartışmalara bakınca amelden anlaşılanın sadece namaz oruç gibi temel dinî ibadetler olduğu görülecektir. Diğer eylemlerimiz, başka insanlarla ilişkilerimiz, toplumsal görevlerimizin sanki bizim amelimiz değilmiş gibi anlaşıldığı görülmektedir. Onun için, “Aldatan benden değildir.” (Müslim, İman, 43.) buyuran Allah Rasulü’nün sözünü imanla ilişkilendirerek, “aldatmak insanı dinden çıkarır” diyen bir fakih çıkmamıştır. Baştaki hadiste yer alan “Hayâ imandan bir şubedir.” ifadesini dikkate alarak hayâsızlık yapanın eylemini küfre nispet eden de görülmemiştir. Bu örnekleri verirken olması gerekenin bu olduğunu söylüyor değiliz. Ancak, amel-iman münasebeti konusunda hassas olanların, bu ilişkiyi birkaç formel ibadetle sınırlandırıp, bütün eylemleri imanla bağlantılı olan mümini, hayatın geri kalan alanında âdeta denetimsiz bırakmalarını makul bulmuyoruz.

Birçok İslam ülkesinde, aldatmanın, yalan söylemenin, rüşvetin, adam kayırmanın, vurdum-duymazlığın, insan haklarını ihlalin, verilen sözde durmamanın, sosyal güvence yokluğunun, temizlik eksikliğinin, çevreye duyarsızlığın velhasıl, hayatın her alanında ve her safhasında dinin değer yargısına tabi olan bütün tutum, davranış ve eylemlerdeki perişanlığın arkasında amel-iman ilişkisi konusundaki bu özensiz yaklaşımın bulunduğunu söylemek mümkündür. Dolayısıyla, İslam’ın beş şartını yerine getirdiğinde dinî görevlerini tamamladığını düşünen bir mümine, trafik kurallarına uymanın da imanla ilişkisi olduğunu anlatmak kolay değildir. Bunu ona anlatabilmek için, ümmeti olduğu peygamberin insanlara zarar veren bir nesneyi yoldan kaldırmayı imandan saydığını izah etmek gerekecektir. Ölen babasının maaşını almak için muvazaalı bir şekilde kocasından ayrılarak veya elektrik ve suyu kaçak kullanarak devleti kandırdığını zanneden, fakat bütün bir milletin hakkını üzerine geçirdiğini hesap etmediği için bunu imanla ilişkilendirmeyen Müslümana, inandığı

Yaratıcısının, “Mallarınızı aranızda batıl yolla yemeyin.” (Bakara, 2/188.) ayetinin; adını salavatta andığı Peygamberinin “sahibinden helallik almadan kul hakkının affedilmeyeceğini” ifade eden hadisinin (Buhari, Rikak, 48.) ne anlama geldiğini anlatmak gerekecektir. İşçisinin sigorta primini ödememek için her yolu deneyerek onu sosyal güvenceden yoksun bırakan patrona yaptığının emek gaspı ve haksızlık olduğunu ve bunun da doğrudan imanla ilgili olduğunu söylemek gerekecektir. Rıza pazarı diyerek fahiş fiyatla mal satan, kusurlu malı geri almaktan imtina eden, reklamlarla malını olduğundan farklı gösteren kimseye aldatmanın, imanının seviye ve kalitesine işaret eden en önemli göstergelerden biri olduğunu açıklamak gerekecektir.

Özetle, Allah Rasulü’nün, İman ve İslam esaslarını saydığı Cibril hadisinde (İbn Ebi Şeybe, Musannaf, 6, 157b.) “Allah’ı görüyormuşçasına kulluk yapmak” olarak tanımladığı “ihsan” mertebesi, müminin sürekli içinde bulunması gereken hâlde işaret etmektedir. Çünkü “iman” inanılması gerekenleri, “İslam” yapılması gerekenleri, “ihsan” ise nasıl yapılması gerektiğini anlatmaktadır. İslam’ın temel esaslarını yerine getirirken takınılması istenilen tavır, söz, davranış ve eylemlerimizle hayat boyu gösterdiğimiz kulluğun her safhasında da ortaya konulması gereken tavidir. Kulluğumuzu bazı formel ibadetlerle sınırlandırıp, iman ibremizi ona göre ayarlısak inancımızın göstergesi olan büyük bir alanı ıskalamış oluruz. Açıklamaya çalıştığımız hadis gibi, temizlikten ahde vefaya, selamlaşmadan alışverişe kadar birçok eylemimizin imanla bağlantısını ortaya koyan hadisleri dikkate aldığımızda Allah Rasulü’nün, mahiyeti ne olursa olsun her amelimizi, inancımızın bir tezahürü olarak gördüğünü söyleyebiliriz. O hâlde ideal olan, onun buyurduğu gibi her işimizi Allah’ı görüyormuşçasına yapmaktır. Bu ideale yaklaşmak için ortaya koyacağımız küçük bir çaba bile, kendimizde ve içinde yaşadığımız toplumda olumlu yansımaları hemen görülebilecek bir çaba olacaktır. Görmedikleri, fakat sürekli gözetimi altında olduklarını bildikleri bir Yaratıcıya inanan müminlerin kendi kendilerine iman testlerini yapacakları yüzlerce konu vardır. Ara sıra bu testi uygulayıp imanlarının pratik yansımalarına göre kendilerine çeki düzen vermeyi sağlayacak bir otokontrolden daha etkili bir araç da yoktur.